

La lletra petita del monument

Les incògnites no resoltes sobre el cost d'una hipotètica retirada, la titularitat del monòlit i la vàlua artística o arquitectònica de l'obra de Saumells

TORTOSA *Oscar Meseguer*

Falten quinze dies per a la consulta sobre el monument franquista de Tortosa. El debat continua molt encallat en els aspectes polítics i no ha avançat gaire en la vessant més tècnica, arquitectònica o cultural, com lamenta Antoni López Dauí, vocal de cultura del Col·legi d'Arquitectes a les Terres de l'Ebre.

A QUIN PREU La primera gran incògnita que suscita el futur del monument és el cost d'una hipotètica retirada o, també però en menor mesura, d'una actuació per "reinterpretar-lo com a monument a la pau", com diu una de les dos opcions de resposta que planteja el referèndum. El cost de la retirada s'entrevé una variable important a l'hora de decantar el vot de molts ciutadans, que expressen que si la retirada és cara, l'ha d'assumir l'Ajuntament i això pot limitar encara més la despesa social, preferirien mantindre el monòlit. El cost dependrà del tipus de grua que es faci servir o del temps que s'haja d'assumir el lloguer de la maquinària especialitzada. Fonts del sector constaten que no es pot usar una grua qualsevol. Només per traure el conjunt del riu farien falta alguns centenars de milers d'euros. Si s'ha de muntar en un altre lloc, el cost ja seria "superlatiu", reconeix l'alcalde de Tortosa mateix, Ferran Bel, que considera que "no tindria gaire sentit portar-lo sense a un altre lloc que no ha estat pensat per a aquest monument". Per tant, el batlle advoca per una museïtzació parcial, només dels elements amb més valor històric. Una posició que també ha expressat el portaveu d'ERC, Josep F. Monclús, però que enllaça amb un altre dels interrogants que pengen sobre el monument. Quin valor té l'obra original, despullada dels símbols i la significació atorgada pel règim fran-

quista, en el cas que realment es pugui destriar una cosa de l'altra? És a dir, "té prou valor artístic com perquè es pugui mantindre com a excepció a la Llei de memòria històrica?", es pregunta López Dauí, que també fa algunes puntualitzacions: "L'estil franquista no existeix; només podem parlar d'una obra de l'època franquista que utilitza el ferro com a element constructiu i això ja la diferencia de la resta de monuments de l'època, normalment de pedra i més clàssics".

INCOHERENCIA ARTÍSTICA

La millor manera d'aprofundir en la vàlua artística del controvertit objecte és fer un cop d'ull a la biografia del seu autor, l'escultor Lluís M. Saumells, escrita per Enric Baixeras. Baixeras explica que si bé Saumells n'apareix com l'únic autor, hi van prendre part altres persones, per exemple, "el tronc de la torre du fenedures i forats il·luminats per dins, tancats amb vitralls de colors, creats per l'artista intimista barceloní Francesc Fornells-Pla i construïts per Industrias Raventós". Saumells hauria estat triat bàsicament perquè dirigia l'Escola d'Art de la Diputació, institució "assistent incondicional" del governador civil de Tarragona, Rafael Fernández. L'escultor "s'avingué a una carcassa de per-

files laminats de ferro i de base poligonal, apuntada al cel, de 26 metres d'alçada, i a folrar-la de planxes, igualment de ferro".

Baixeras, que va morir fa tres anys, deia del monument que "no tingué projecte arquitectònic" i que "la cara exterior visible" no és expressiva i "està condicionada per l'estructura invisible", seguint el model de "construccions efímeres, firals o festives; no és tampoc una escultura, i fins i tot es pot desmuntar sense destruir-la". Pot ser una observació vàlida a l'hora de preveure'n una hipotètica retirada.

Fa 50 anys, quan el monument es va instal·lar amb motiu de "los 25 años de paz", en feia més de deu que les icones de l'època guerrera franquista utilitzats (l'àliga de ferro, el vèctor del 'caudillo', la creu i el combatent)

"haviem perdut el sentit a causa de l'enfonsament del feixisme" a Europa. "I, encara, les icones caducades es plasmaren com en un anunci comercial vulgar, sense vinculació entre si, ni plàstica, ni compositiva; de forma merament descriptiva i apologetica; sense sintetitzar les idees en un concepte unitari, com cal esperar d'una obra d'art". "Alleugerei el compromís de Saumells pensar que, en rigor, el monument fou erigit per Franco, per exaltar-se a ell mateix com a senyor de la guerra i la victòria", va concloure Baixeras, que pensava que l'alçada, les exigències estàtiques, la solució constructiva i la funció que li va conferir l'autoritat eren indicatius que el monument "és

més un edifici que una escultura".

UN EDIFICI PROTEGIT Un edifici que va ser protegit com a Bé Integrant del Patrimoni Cultural Català més de 40 anys després, durant la tramitació del Pla d'Ordenació Urbana Municipal, que va entrar en vigor el 2007 i va ser tramitat durant l'alcaldia del socialista Joan Sabaté. Una de les figures que va participar en la comissió per catalogar els béns urbans va

pleix tots i cadascun dels requisits necessaris, independentment del significat que individual o col·lectiva se'n pugui fer". Admet una "contradicció" per la superació dels valors que evoca el monument i intenta aprofundir en el contrasentit: "La discussió actual pot ajudar a valorar el monument com a patrimoni immaterial i reflexionar sobre el significat dels valors [democràtics] que des de la universalitat se'n imposen".

Les icones franquistes "es plasmaren sense un concepte unitari, com cal esperar d'una obra d'art"

ser l'arquitecte Josep Ll. Ginovart, que explica que es va protegir "perquè les cartes del Patrimoni i convenis internacionals demanen catalogar el que anomenen valors culturals i paisatgístics, així com també el que defineixen com a patrimoni immaterial. Des del punt de vista patrimonial, aquest monument com-

Sobre l'obra, enllaçant amb l'excelsionalitat del ferro i del perfil a què feia referència López Dauí, Ginovart assegura que el viatge en què Franco va vindre a inaugurar el monument "va costar el cessament d'algun alt càrrec de l'administració a causa de l'estètica utilitzada". ■

DESTACAT

De qui és el monument

■ Una de les preguntes clau que s'han formulat al voltant del monument és de qui és. Quina administració n'és responsable? Va costar uns 4,5 milions, amb aportacions de la Diputació, Ajuntament i entitats. Amb la mort de Franco, el patrimoni del Movimiento passa a la hisenda pública estatal, però el ministeri de Defensa ha argumentat que el monument forma part del patrimoni cultural català. L'Ajuntament va retirar-ne, l'any 86, el vèctor de Franco i la inscripció "al Caudillo de la Cruzada y la Paz de España", i ara ha convocat una consulta, però el monument tampoc no és de la seua propietat. La CHE tampoc no vol saber-ne res i la pilastra que el suporta, que sostenia el pont que van volar els republicans en retirada, es va fer fruit d'una iniciativa privada, segons documents històrics. Ara, un dels elements de debat que revifa els dubtes sobre la titularitat del monument seria la posició de la CUP, que ha anunciat que demanarà l'Ajuntament si no retira el monòlit. La resposta de l'alcalde, Ferran Bel, es remet a una sentència del Suprem que ja va arxivar una denúncia interposada contra ell amb l'argument que l'alcalde no havia desobeït cap petició expressa de retirada per part d'una administració superior. En el rerefons: per presentar denúncia, s'hauria de tindre més clar qui té la titularitat del monument.

Amb el lema *Cultura contra el feixisme*, personalitats relacionades amb el món de l'art, la música, el periodisme, la universitat, la llengua o la història han signat un manifest per la retirada del monument franquista de Tortosa, un document que abunda en el fet que el monument es va fer només per honorar el franquisme i el feixisme (la pilastra llueix encara el missatge: "A los que hallaron gloria en la Batalla del Ebro") i en cap cas els dos bàndols de la batalla, i que, malgrat renegar de la consulta i de "la perversió del llenguatge" que els signants creuen que inclou el plantejament, demana a la ciutadania que vote per la retirada: "Donem

Manifest cultural i sindical per la retirada

ple suport a la retirada i museïtzació del monument feixista i fem una crida amable i generosa a la ciutadania de Tortosa perquè, independentment de la seua ideologia i com a capital històrica que és de les Terres de l'Ebre, done exemple i actue amb valentia, maduresa, cultura democràtica, sentit de la justícia i de país i vote l'opció A". Entre els signants hi ha Lluís Llach, Rosa Regàs, Vicent Partal, Sílvia Comes, Joel Joan, Pere Camps, Víctor Amela, Lluís Homar, Pau Alabajos, Quico Pi de la Serra

o Ventura Pons. Així mateix, també hi ha personalitats ebreques com els actors tortosins Sílvia Sabaté i Pere Ponce, Germà Bel, Josep Sánchez-Cervelló, Andreu Carranza, Joan Panisello, Ignasi Blanch o Montse Castellà, entre altres. El manifest també combat l'argument de l'autonomia local com a aval de la consulta: "No és cert que ningú de Barcelona imposés res a Tortosa. Es tracta de condemnar el feixisme sense matisos. La consulta és una estratègia perillosa que defuig la responsabilitat po-

lítica sobre una qüestió fonamental de memòria històrica i que eludeix condemnar el franquisme".

Per la seua banda, també els sindicats CATA, CCOO, UGT, USOC i USTEC han signat un manifest de rebuig a la consulta i a favor de la retirada i museïtzació del monument franquista del riu (una de les opcions posades a consulta) en compliment de la Llei de memòria històrica. Segons asseguren, la consulta "no s'hagués hagut de convocar mai perquè banalitza el franquisme i legitima la possibilitat que un monument d'exaltació franquista romanga a l'espai públic".